
Теорія та історія держави і права; конституційне право

УДК 342.81

DOI 10.33244/2521-1196.16.2021.10-17

О. О. Бойко-Слобожан,
канд. юрид. наук,
Університет ДФС України
e-mail: boykoslobojan@ukr.net
ORCID ID 0000-0001-5913-0115

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ВІКОВИХ ОБМЕЖЕНЬ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИБОРЧИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

Стаття присвячена питанням застосування вікових обмежень у процесі реалізації виборчих прав громадян. Наголошено, що світова виборча практика передбачає окремі обмеження у загальному виборчому праві – цензи, запровадження яких має на меті чітко визначення кола виборців, а також критеріїв, за якими окреслюються претенденти на місце у представницькому органі публічної влади. За своєю галузевою природою юридичний ценз є категорією саме конституційно-правовою та знаходить своє втілення у певних формах у конституційному законодавстві. Підкреслено, що поширення можливостей залучення молоді та підлітків до політичної сфери є гострим дискусійним питанням у правовій та політологічній сфері. При тому, що більшість країн у світі встановили мінімальний вік для участі у виборах у 18 років, демографічні зміни, поширення освіти, більш широкий доступ до інформації, зокрема завдяки новим інтернет-технологіям, а також зростання поінформованості про політику значною мірою спростили процеси прийняття рішень серед молоді і здатність молодих людей зробити свідомий політичний вибір. Досягнення віку, що дозволяє брати участь у виборах, означає відправну точку для участі людини у прийнятті демократичних рішень, а участь у виборах визнається як основне право людини, незважаючи на певний консервативний опір, загальна тенденція спрямована на зниження вікового цензу на виборах до 16 років. Зазначене дозволяє нам запропонувати такі зміни та доповнення до чинного національного законодавства. Так, можна запропонувати ввести зміни до Виборчого кодексу України у розділі скасування обмеження на участь у місцевих виборах громадянам, які на момент виборів досягли 16-річного віку та були «емансиповані» у порядку, визначеному цивільним та сімейним законодавством (положення ст. 35 ЦК України та ст. 23 СК України).

Ключові слова: виборець, виборче право, виборчі цензи, вік, управління, голосування.

Метою дослідження виступає аналіз перспектив застосування вікових обмежень у процесі реалізації виборчих прав громадян.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку української державності та суспільства в цілому характеризується тривалим процесом оновлення всіх сфер життєдіяльності. У

стані формування залишаються організаційні, управлінські та правові засади зорієнтованої на демократичні способи формування представницьких органів влади. На сьогодні однією з основних функцій виборів як інституту державного управління в сучасній, правовій, соціальній, незалежній та демократичній Україні є функція забезпечення політичної стабільності через широке представництво політично активних громадян. Зазначений інститут слугує механізмом для формування більшості інших політичних інститутів і засобом регулювання їх діяльності, найважливішим засобом легітимізації влади та впливу народу на державу.

Виборчі права належать до основоположних політичних прав людини і громадянина, оскільки надають громадянам право на прийняття політичних рішень, що визначають майбутнє всього суспільства. Сукупність виборчих прав включає в себе активне право (право обирати) та пасивне право (право бути обраним) і ряд супутніх прав (право брати участь у висуванні кандидатів, передвиборчої агітації та спостереженні за ходом виборів).

Світова виборча практика передбачає окремі обмеження в загальному виборчому праві – цензи, запровадження яких має на меті чітко визначення кола виборців, а також критеріїв, за якими окреслюються претенденти на місце у представницькому органі публічної влади [1, с. 80]. Виборчі цензи є однією із складових загального виборчого права [2, с. 3–4].

Проблематика розуміння поняття виборчого цензу достатньо розроблена у вітчизняній та зарубіжній правничій доктрині. Важливість формування підходів до електоральних процесів демонструє тісний взаємозв'язок між набуттям виборчих прав та попередньою політичною соціалізацією громадян, тобто тривалим процесом засвоєння політичних знань, норм і цінностей, що визначають формування властивостей, необхідних для якісного виконання політичних функцій.

Законодавче обмеження виборчого віку є одним з найбільш поширених у світі політичних цензів (обмежень). Вік здобуття політичних прав, як правило, збігається з часом досягнення цивільної дієздатності. Після Другої світової війни у результаті загального процесу демократизації виборчих прав віковий ценз у більшості держав був знижений з 21 до 18 років. Але нині ряд представників політичних партій, громадських рухів і політологів виступають з ініціативами подальшого зниження виборчого віку. Отже, модернізація духовно-ціннісної сфери, як правило, має випереджаючий характер, створюючи ґрунт для майбутніх трансформацій у праві та політиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну базу дослідження склали праці учених-юристів, особливо з теорії держави і права, конституційного права та теорії управління.

Дослідженню виборів як інституту публічного управління присвятили такі вітчизняні науковці: Н. Богашева, О. Валєвський, А. Готун, М. Находа, Р. Начос, Х. Кохалик, Є. Радченка, А. Савков, В. Федоренко, В. Шаповал, Г. Шелудько, В. Яворський тощо.

На дослідженні окремих аспектів правової природи та видів виборчих цензів (обмежень) зупинялися такі науковці: М. Бучин, І. Глиняний, Ю. Дмитрієв, В. Ігнатенко, Ю. Ключковський, О. Марцеляк, С. Марцеляк, О. Солоненко та інші.

Водночас в умовах постійного реформування та удосконалення виборчого законодавства потребують додаткової уваги наукові підходи до характеристик виборчих цензів, запроваджених у національній правовій системі. Однак на сьогодні потребують

узагальнення запропоновані ними наукові підходи до характеристики виборчих цензів і вироблення загальної правової природи й видів цензів у виборчому праві.

Виклад основного матеріалу. Вибори широко визнані як основний засіб для участі громадян у політичному житті суспільства. З огляду на контекст соціально-політичних змін за останнє десятиліття і зростаюче розчарування в політиці, зниження вікового цензу стало питанням, що викликає суспільний інтерес в Україні та багатьох інших країнах. Це відображає в принципі бажання розширити визнання авторитету громадян і зміцнити політичну інтеграцію та їхню участь в управлінні суспільними справами як основні принципи представницької демократії.

Динаміка наукових досліджень на цю тему в українській бібліографії зростає упродовж останніх років після розроблення, ухвалення та набрання чинності Виборчим кодексом України [3]. Втім однастайності вчених щодо визначення цього поняття немає. Для з'ясування поняття виборчого цензу, його видів, основних його рис та правової природи варто вдатися до аналізу існуючих нині в літературі позицій.

Політичні, економічні та соціокультурні умови, що існують у суспільстві та державі обумовлюють необхідність формування відповідної системи і механізмів соціально-орієнтованого державно-правового регулювання. Значно зростає роль регулятивного впливу норм виборчого права на процеси демократизації системи управління на загальнодержавному та місцевому рівнях. Одним із системотворчих елементів демократичного політичного процесу державного управління є інститут виборів. Вибори як інститут державного управління обумовлені періодом розгалуження варіантів соціальної еволюції, тому що результати виборчої кампанії багато в чому визначають шляхи подальшого економічного, соціально-політичного й культурного розвитку суспільства. Участь громадян України у проведенні виборчої кампанії робить результати виборів легітимними.

Проблематика розуміння поняття виборчого цензу достатньо розроблена у вітчизняній та зарубіжній правничій доктрині. Особливо чимало наукових досліджень на цю тему в українській бібліографії спостерігається впродовж останніх років після розроблення та ухвалення Виборчого кодексу України від 19.12.2019. Втім існує проблема недостатньої кількості ґрунтовних, системних, комплексних визначень цього поняття.

Юридичний ценз – це встановлене законом або правомірне санкціоноване правило матеріального і/або процедурного характеру, що дозволяє здійснити допуск учасників соціальних відносин до конкретного виду функціональної діяльності. За своєю галузевою природою юридичний ценз є категорією саме конституційно-правовою та знаходить своє втілення у певних формах конституційного законодавства. Питання практичного застосування цензів було розглянуто у Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини другої статті 5 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» (справа про віковий ценз). Зокрема, було наголошено, що Конституційний Суд України, вирішуючи цей спір, виходить з такого: «Конституція України не містить терміна "ценз", проте встановлює відповідні кваліфікаційні вимоги до претендентів на певні державні посади. Це стосується кандидатів у народні депутати України (частина друга ст. 76) ... Кваліфікаційні вимоги зумовлені родом і характером діяльності зазначених посадових осіб, а тому не можуть розглядатися як обмеження громадян у користуванні рівним правом доступу до державної

служби. Встановлення Конституцією України та законами України певних кваліфікаційних вимог не порушує конституційного принципу рівності (ст. 24), адже всі громадяни, які відповідають конкретним кваліфікаційним вимогам, мають право займати відповідні посади» [4].

Обмеження прав і свобод молоді за критерієм віку отримало назву «адалтізм» (від «adult» англ. дорослий) і був активно розповсюджений наприкінці XIX та до другої половини XX століття. Водночас противники «адалтізму» завжди виступають за взаємодію дорослих і дітей на основі рівного партнерства в усіх сферах життя, що є буквальним тлумаченням класичного принципу лібералізму про рівність людей від народження [5]. У сфері політики формою протидії «адалтізму» є боротьба за зниження виборчого віку.

Вітчизняні науковці О. Марцеляк та С. Марцеляк зазначають, що виборчі цензи – це передбачені Конституцією України чи виборчим законодавством вимоги (умови) щодо осіб для отримання чи здійснення ними виборчого права, які зумовлені потребами суспільства чи є об'єктивними за природою (вік, дієздатність), що чітко визначають електорат країни й окреслюють коло претендентів на мандат представницького органу, гарантуючи цим заборону привілеїв чи дискримінаційних перепон для окремих індивідів або груп індивідів [1, с. 80].

Вік є важливим елементом, який визначає обсяг прав та обов'язків громадянина як у приватній, так і в публічній сфері права. Очевидно, що для участі в управлінні державою або навіть невеликою територією (наприклад, муніципальним закладом) необхідний певний рівень зрілості людини, який зазвичай тісно пов'язується з настанням певного віку. Застосування вікової межі на виборах полягає в усуненні дітей та підлітків із групи громадян, які користуються повним виборчим правом. Набуття активних виборчих прав синхронізується з досягненням повноліття відповідно до положень цивільного законодавства. Концепція цивільних прав як природного кордону стверджує, що право голосу існує з народження, але його можна реалізувати лише після 18 років.

Залежність активного виборчого права від досягнення повноліття взаємозалежна від необхідності набуття мінімуму життєвого досвіду, який пов'язаний з досягненням певного віку. Більшість країн світу встановлюють вік виборців у вісімнадцять років. Однак сьогодні трапляється, що шістнадцятирічні громадяни отримують право голосу на місцевих виборах. В основі подібних ініціатив лежить гіпотеза про зниження виборчого віку як ефективний спосіб залучення молоді в політичну сферу і подальшого розширення її політичної участі [6, с. 74]. Дотримуючись цієї гіпотези, сучасна трансформація демографічної структури населення у розвинених країнах, пов'язана зі зменшенням кількості молоді та зростанням відповідальності молодого покоління перед зростаючою кількістю літніх людей. Реформа виборчого права дозволить збільшити відсоток молодих людей серед голосуючих і вирівняти існуючу демографічну нерівність. Базовий аргумент на користь зниження виборчого віку у розвинених країнах – раннє дорослішання сучасної молоді, що стало наслідком акселерації і початку трудової діяльності молоді задовго до досягнення віку цивільної дієздатності.

Зниження віку для реалізації активного виборчого права має місце і у федеральних країнах, таких як ФРН, де конституція не визначає правил набуття активних виборчих прав на місцевих виборах, залишаючи цю компетенцію федеральним органам державної влади. Відповідно, у ФРН це дозволило національним парламентам п'яти земель знизити вік для голосування до шістнадцяти років.

22 травня 2015 р. відбувся референдум в Ірландії щодо двох змін до конституції Ірландії (запровадження одностатевих шлюбів та зниження віку для участі у президентських виборах), на якому було підтримано відповідні зміни до законодавства.

2015 року парламент Естонії також ухвалив поправку до Конституції, яка зменшує вік виборців на місцевих виборах до 16 років. Основним припущенням щодо зміни виборчого віку на місцевих виборах було усунення диспропорцій, що виникли внаслідок старіння суспільства [7]. Саме через демографічні зміни все більше людей вирішують питання, що стосуються молоді. На їх думку, надання права голосу 16- та 17-річним підліткам приведе до збільшення політичної та суспільної активності молоді. Новоприйняті правила набули чинності під час місцевих виборів, що відбулися 15 жовтня 2017 року.

Водночас лише 19 жовтня 2021 року в Італії набрав чинності закон, що надає 18-річним громадянам право голосування на виборах до Сенату. Перед цим для голосування необхідно було досягнути 24-річного віку. Тепер віковий ценз такий самий, як і для обрання нижньої палати парламенту. Конституційна реформа торкнеться виборчого права майже 4 млн італійців, яким від 18 до 24 років [8].

У Норвегії голосувати дозволяється з вісімнадцяти років, хоча, на відміну від Польщі, враховується лише рік народження, а не точна дата (тому виборець може голосувати на виборах, які відбудуться у рік, у якому він лише досягне вісімнадцяти років).

За межами Європи 16- та 17-річні мають право голосу на загальних виборах, зокрема в Бразилії, Еквадорі та Нікарагуа. Досить часто маємо справу зі зниженням віку голосування у недемократичних режимах. Молодші 18 років можуть голосувати в Корейській Народно-Демократичній Республіці та на Кубі. В Ірані навіть п'ятнадцятирічні підлітки мали право голосу на виборах. Лише 2007 року обмеження віку було підвищено до 18 років [9].

Прихильники зниження вікової межі для голосування вказують, що у таких питаннях, як кримінальна відповідальність, трудові відносини, підприємництво або навіть шлюб законодавство ставиться до 16-річних підлітків більш серйозно порівняно з більш жорсткими виборчими правилами. Той факт, що 16-річний підліток, який заробляє та сплачує податки, позбавлений права голосу, часто розцінюється як порушення принципів рівності молоді. Рівність їхніх прав та обов'язків тоді могла бути досягнута лише шляхом надання цим особам виборчих прав.

Крім того, демографічні прогнози для молодих поколінь не є сприятливими, враховуючи розмір фінансового навантаження держави, особливо пенсійне навантаження, яке буде покладатися на людей, які тільки вступають на ринок праці. Як наслідок, можливо, варто задуматися, чи має виборча система враховувати несприятливі демографічні тенденції та дозволити голосувати більшій кількості молодих виборців [10].

Водночас навіть зниження віку голосування до шістнадцяти років не повністю задовольнить прихильників надання прав голосу неповнолітнім. Серед опонентів поширеним є аргумент, що допуск 16-річних до голосування пов'язаний із здобуттям голосів від групи людей, які не стійкі до маніпуляцій та впливу політичного маркетингу.

Висновки. Підсумовуючи, наголосимо, що поширення можливостей залучення молоді та підлітків до політичної сфери є гострим дискусійним питанням у правовій та політологічній сфері. При тому, що більшість країн у світі встановили мінімальний вік для участі у виборах у 18 років, демографічні зміни, поширення освіти, більш широкий доступ до інформації, зокрема завдяки новим інтернет-технологіям, а також зростання

поінформованості про політику значною мірою спростили процеси прийняття рішень серед молоді і здатність молодих людей зробити свідомий політичний вибір.

Оскільки досягнення віку, що дозволяє брати участь у виборах, означає відправну точку для участі людини у прийнятті демократичних рішень, а участь у виборах визнається як основне право людини, незважаючи на певний консервативний опір, загальна тенденція йде в напрямі зниження вікового цензу на виборах до 16 років.

Зниження вікового обмеження до 16 років у довгостроковому аспекті матиме позитивний вплив на явку на виборах, оскільки молодь отримає можливість здійснювати свої права в юному віці, що може породити інтерес також до більш широкої участі у громадському, соціальному і політичному житті.

Зазначене дозволяє нам запропонувати такі зміни та доповнення до чинного національного законодавства. Отже, можна запропонувати ввести зміни до Виборчого кодексу України у розділі скасування обмеження на участь у місцевих виборах громадянам, які на момент виборів досягли 16-річного віку та були «емансиповані» у порядку, визначеному цивільним та сімейним законодавством (положення ст. 35 ЦК України та ст. 23 СК України).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Марцеляк О. В., Марцеляк С. М. Правова природа й види цензів у виборчому праві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2015. Випуск 33, том 1. С. 78–84.

2. Верховенство конституційних норм у національній системі права / Поличко Т., Бисага Ю., Берч В., Дешко Л., Нечипорук Г., Петрецька Н. . Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2021. 238 с.

3. Виборчий кодекс України: Закон України від 19 грудня 2019 року № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення: 20.10.2021).

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини другої статті 5 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» (справа про віковий ценз). Справа № 1-12/2000. 18 квітня 2000 року № 5-пп/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-00#Text> (дата звернення: 20.10.2021).

5. Voting Age16USA. URL: <https://vote16usa.org/about-us/> (дата звернення: 20.10.2021).

6. Franklin M. Voter turnout and the dynamics of electoral competition in established democracies since 1945. Cambridge. 2004. URL: https://assets.cambridge.org/97805215/41473/frontmatter/9780521541473_frontmatter.pdf (дата звернення: 20.10.2021).

7. Estoński parlament przyjął poprawkę do konstytucji obniżając wiek uprawnionych do głosowania w wyborach lokalnych do 16 lat. URL: przegladbaltycki.pl/1213,estonia-w-wyborach-lokalnych-zaglosuja-16-latkowie.html (дата звернення: 20.10.2021).

8. В Італії знизили віковий ценз для голосування на виборах до Сенату. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/10/20/7129212/>

9. Waszak M., Zbieranek J. Propozycja obniżenia wieku wyborczego do lat 16. Wybrane zagadnienia, Warszawa 2010. URL: <https://www.isp.org.pl/pl/publikacje/propozycja-obnizenia-wieku-czynnego-prawa-wyborczego-do-lat-16-wybrane-zagadnienia>. (дата звернення: 20.10.2021).

10. Mariusz Chrzanowski Podstawowe zasady prawa wyborczego do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego. Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem naukowym Dr. hab. Grzegorza Kryszenia, prof. UwB Białystok 2018. URL: https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/7288/1/M_Chrzanowski_Podstawowe_zasady_prawa_wyborczego.pdf (дата звернення: 20.10.2021).

REFERENCES

1. Martselyak O.V., Martselyak S.M. Pravova pryroda y vydy tsenziv u vyborchomu pravi. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya Pravo*. 2015. Vypusk 33, Tom 1. S. 78–84.
2. Polychko T., Bysaha YU., Berch V., Deshko L., Nechyporuk H., Petrets'ka N. Verkhovenstvo konstitutsiynykh norm u natsional'nyy systemi prava. Uzhhorod: TOV «RIK-U», 2021. 238 s.
3. Vyborchyy kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 19 hrudnya 2019 roku № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (data zvernennya: 20.10.2021).
4. Rishenni Konstytutsiynoho Sudu Ukrainy u spravi za konstitutsiynym podannym 47 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsiyi Ukrainy (konstitutsiynosti) polozhennya chastyny druhoi statii 5 Zakonu Ukrainy «Pro Upovnovazhenoho Verkhovnoyi Rady Ukrainy z prav lyudyny» (sprava pro vikovyy tsenz). Sprava № 1-12/2000. 18 kvitnya 2000 roku. N 5-rp/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-00#Text>. (data zvernennya: 20.10.2021).
5. Voting Age16USA. UPL: <https://vote16usa.org/about-us/> (data zvernennya: 20.10.2021).
6. Franklin M. Voter turnout and the dynamics of electoral competition in established democracies since 1945. Cambridge. 2004. URL: https://assets.cambridge.org/97805215/41473/frontmatter/9780521541473_frontmatter.pdf. (data zvernennya: 20.10.2021).
7. Estoński parlament przyjął poprawkę do konstytucji obniżając wiek uprawnionych do głosowania w wyborach lokalnych do 16 lat. URL: przegladbaltycki.pl/1213,estonia-w-wyborach-lokalnych-zaglosuja-16-latkowie.html. (data zvernennya: 20.10.2021).
8. V Italiyi znyzyly vikovyy tsenz dlya holosuvannya na vyborakh do Senatu. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2021/10/20/7129212/> (data zvernennya: 20.10.2021).
9. Waszak M., Zbieranek J. Propozycja obniżenia wieku wyborczego do lat 16. Wybrane zagadnienia, Warszawa 2010. URL: <https://www.isp.org.pl/pl/publikacje/propozycja-obnizenia-wieku-czynnego-prawa-wyborczego-do-lat-16-wybrane-zagadnienia>. (data zvernennya: 20.10.2021).
10. Mariusz Chrzanowski Podstawowe zasady prawa wyborczego do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego. Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem naukowym Dr. hab. Grzegorza Kryszenia, prof. UwB Białystok 2018. URL: https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/7288/1/M_Chrzanowski_Podstawowe_zasady_prawa_wyborczego.pdf. (data zvernennya: 20.10.2021).

O. O. Boyko-Slobojan. The practice of applying age restrictions in the exercise of Voting Rights of citizens

The paper is dedicated to issues on applying age restrictions in the exercise of voting rights of citizens. There is stressed, the world election practice provides specific restrictions in general Voting Right. These restrictions are qualifications implementing of which is aimed to determinate

group of voters clearly, and criteria for applicants for a position in a representative body of Public Authority. According to branch nature, legal qualification belongs to Constitutional and Legal concept; and it reflects in specific forms in Constitutional Legislation. There is outlined, expansion of opportunities for involving youth and teenagers into political field is topical discussion in legal and politological fields. Despite to providing by majority states in the world minimal age of 18 years for participation in election, demographical changes, expansion of education, wider access to information in particular; due to new Internet-technologies as well as increasing information about policy, significant simplify both processes of decisions making among youth and ability to make political choice. Achieving the age for voting, means the start participating of a person in making democratic decisions. Despite to specific conservative counteraction, the trend of reducing the age qualification to 16 years of age arises. The mentioned above allows us to suggest such changes and additions to the current National Legislation particularly, Voting Code of Ukraine, as abolition of restrictions on participation in local elections for citizens who at the time of the election reached 16 years of age and were “emancipated” in the manner prescribed by Civil and Family Law (provisions of Article 35 of the Civil Code of Ukraine and 23 of the Civil Code of Ukraine).

Keywords: voter; voting right, voting qualifications, government, voting.

Стаття надійшла до редколегії 21 жовтня 2021 року